

UDK 050:27-1:008(=163.42)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 22. 2. 2011.
Prihvaćeno: 24. 3. 2011.

BOGOSLOVSKA SMOTRA NAKON DEMOKRATSKIH PROMJENA: TEOLOŠKA MISAO I ŽIVOT CRKVE

Stjepan BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Sažetak

Kao najstariji hrvatski teološki znanstveni časopis *Bogoslovska smotra* je i nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine uspješno spajala *nova et vetera*, to jest *novo* s obzirom na tehniku uređivanja, opremanja i znanstvene kvalifikacije članaka i *staro* s obzirom na kvalitetu tekstova koji se objavljuju. Autor donosi panoramski prikaz bitnih smjerova koji označavaju *Bogoslovsku smotru* u tom razdoblju i to pod dva vida. U prvom dijelu pod naslovom *Vjerna tradiciji* naglašava da se u Smotri i dalje objavljuju radovi hrvatskih teologa i filozofa različitih usmjerenja koji zadovoljavaju znanstvene kriterije prema novoj znanstvenoj kvalifikaciji kao i radovi s važnijih simpozija i obljetnica. Autor poseban naglasak stavlja na drugi dio pod naslovom *Nove teme i interdisciplinarni pokušaji* i to pod tri vida: »Promjena u odabiru tema za Teološko-pastoralni tjedan«, »Socioreligijska istraživanja i istraživački projekti« i »*Dies Theologicus*«. S jedne strane, ovdje prevladavaju socijalno-etičke i pastoralno-praktične teme koje na poseban način fokusiraju odnos Crkve i društva, odnosno uloge i mjesta kršćana u javnom životu. S druge strane, stavnja se naglasak na interdisciplinarnu suradnju teologa i drugih znanstvenika te empirijska istraživanja pod vodstvom profesora Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, čije rezultate donosi *Bogoslovska smotra*. Takvim sadržajima *Bogoslovska smotra* daje značajan doprinos ne samo razvoju teološke misli nego i životu Crkve i oblikovanju hrvatske teološke kulture. Autor zaključuje da je možda najveći doprinos *Bogoslovske smotre* u obrađivanom razdoblju bila mogućnost koju je na svojim stranicama otvorila interdisciplinarnim pokušajima, odnosno susretu teologije s drugim znanstvenim disciplinama.

Ključne riječi: hrvatska teološka misao, hrvatska religiozna kultura, interdisciplinarna suradnja, *Dies Theologicus*, hrvatski teolozi.

Uvod

Bogoslovska smotra je, kao poznati i priznati znanstveni časopis Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dala značajan doprinos burnom vremenu nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine. U vremenu u kojem su u Hrvatskoj nastajali ili se profilirali i drugi teološki časopisi, što je hrvatskim teolozima i filozofima kao i drugim zainteresiranim znanstvenicima dalo mogućnost većeg izbora za objavljivanje znanstvenih radova, *Bogoslovska smotra* je i dalje ostala poželjnim časopisom koji je po kvaliteti ostao vjeran tradiciji, a po načinu procjene kvalitete ponuđenih radova (recenzentski postupak) i po vanjskoj opremi tekstova potpuno prilagođen novim znanstvenim zahtjevima. Riječ je o teološkom časopisu koji, prema našem mišljenju, uspješno spaja *nova et vetera*, to jest ono *novo* s obzirom na tehniku uređivanja i tiskanja i *staro*, trajno prisutno što se odnosi na kvalitetu tekstova koji se objavljuju.

Svi oni koji su iz ovoga ili onoga razloga 'malo temeljitije' zavirili u povijest kako izlaženja tako i sadržaja ovoga najstarijeg hrvatskoga teološkog znanstvenog časopisa mogli su se susresti ne samo s problemima oko pokretanja časopisa i prekida izlaženja, nego i s bogatim i raznolikim sadržajem te s poznatim teolozima i njihovim člancima koji su trasirali hrvatsku teološku misao. Kao što piše dugogodišnji urednik *Bogoslovske smotre*, prof. dr. sc. Adalbert Rebić, »Bogoslovska smotra je od početka željela biti znanstven i praktično-informativan list. Željela je obuhvatiti sve bogoslovske struke ... i biti ekumenski usmjerena«¹. Kao znanstveni časopis profesora i nastavnika Bogoslovnoga fakulteta vjerno je bilježila kako teološku misao koju su oni zastupali ili razvijali tako i život Crkve dotičnoga povijesnog razdoblja. Istinski zaljubljenik u Katolički bogoslovni fakultet ali i u hrvatsku teologiju, tadašnji dekan prof. dr. sc. Tomislav Janko Šagi-Bunić 1977. godine u »Apelu čitateljima Bogoslovske smotre« naglašava da ona »mora svakako donositi znanstvene teološko-istraživačke radove; ona je potrebna da bi profesori i nastavnici Fakulteta, kao i drugi teolozi, mogli priopćivati rezultate svojih istraživanja«² i to na svome, hrvatskome jeziku. Ako to ne čine, tada taj hrvatski teološki jezik ostaje u inferiornom i drugorazrednom položaju u odnosu na hrvatsku religioznu kulturu. Tomislav J. Šagi-Bunić se zauzima za to da hrvatski teološki radnici objavljuju istraživačke radove na hrvatskome jeziku. Neki »teološki radnici objavljuju

¹ Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 1, 3.

² Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 4, 367.

radove na stranim jezicima; to nije uvijek lako, ali je svakako uvijek prigodno nekoj drugoj teološkoj kulturi, a ne kulturi svoga vlastitog naroda»³.

U vremenu kada u hrvatskoj znanstvenoj javnosti prevladava uvjerenje da je nešto znanstveno vrijedno tek onda ako je objavljeno na nekom stranom jeziku ili se barem mora 'referirati u inozemstvu', riječi poznatoga i priznatoga hrvatskoga teologa, a meni dragoga profesora, daju za pravo urednicima i uredništvu koji su u *Bogoslovske smotre* u posljednjih petnaestak godina davali značajan prostor kako teološkim tako i interdisciplinarnim radovima hrvatskih znanstvenika koji su svojim djelima pridonosili, s jedne strane, podizanju teološke i hrvatske religiozne kulture u novim društvenim okolnostima u Hrvatskoj. S druge strane, tekstovi do kojih se došlo interdisciplinarnim radom znanstvenika različitih struka, a često su bili rezultat zajedničkih istraživanja, nailazili su na pozitivan odjek izvan čisto teoloških i crkvenih krugova. Na taj način *Bogoslovska smotra* pridonosi oblikovanju kulture hrvatskoga naroda, a svojim radovima nudi 'drukčije mišljenje' u oblikovanju načina života u novome hrvatskom društvu.

Ovdje ne možemo ulaziti u dublje analize sadržaja radova objavljenih nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine. Moguće nam je ukazati na neke smjerove, odnosno dominantna obilježja sadržaja *Bogoslovske smotre*.

Uz realnu opasnost da se ne navede sve važno i značajno za razvoj teološke misli i za život Crkve a objavljeno u *Bogoslovske smotre*, ograničavamo se na bitne smjerove koji označavaju *Bogoslovsku smotru* nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj. Budući da sam od 1995. godine član Uredništva *Bogoslovske smotre*, imao sam prigodu i iz te pozicije promatrati ono što se događalo u odnosu na sadržaj i temeljna usmjerenja ovoga znanstvenog časopisa.

1. Vjerna tradiciji

I nakon demokratskih promjena 1990. godine *Bogoslovska smotra* objavljuje članke hrvatskih teologa različitih teoloških disciplina, kao i hrvatskih filozofa, već ovisno o tome čime se tko bavi. Određenu novost u tom kontekstu donosi činjenica da se u *Bogoslovske smotre*, kao u znanstvenom časopisu *A1 kategorije*, objavljuju članci koji služe teolozima i filozofima za znanstvena i znanstveno-nastavna napredovanja. U tom kontekstu 1995. godine uvodi se znanstvena kvalifikacija svakoga članka. Dotad se znanstvena utemeljenost članaka u *Bogoslovske smotre* utvrđivala slično kao u većini drugih teoloških

³ Isto.

časopisa u Europi, to jest Uredništvo, odnosno urednik, odlučivali su prema određenim kriterijima hoće li se ponuđeni članak tiskati ili ne. Samo uvrštavanje autora i članka u časopis daje određenu znanstvenu vrijednost dotičnom radu. Takva praksa i danas je prisutna u većini teoloških časopisa u Europi.⁴ Zbog nove situacije nakon 1995. godine Uredništvo *Bogoslovske smotre* vodilo je računa o tome da se nastavnicima na teološkim učilištima omogući objavljivanje članaka kako bi stekli uvjete za napredovanje. U novonastaloj situaciji, zbog većeg broja nastavnika koji su trebali i željeli znanstveno napredovati, bilo je najvažnije ispuniti potrebne minimalne znanstvene uvjete da bi se članci mogli objaviti. Tek neko temeljitije proučavanje tog dijela *Bogoslovske smotre* moći će ponuditi odgovor na pitanje o tome jesu li i u kojoj mjeri takvi članci utjecali na razvoj teološke misli u Hrvatskoj i na život Crkve u novim društvenim okolnostima.

Važno je naglasiti da je *Bogoslovska smotra* i u to vrijeme ostala vjerna svojoj dugogodišnjoj tradiciji, to jest da su se u njoj uvijek mogli objaviti radovi iz različitih područja kako teologije tako i crkvenoga života. Uvjet je bio da dotični pisani rad na odgovarajući način zadovoljava znanstvene kriterije toga časopisa kao časopisa Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U ovom kratkom prikazu ne dotičemo se detaljnije takvih radova, ali želimo naglasiti njihovu važnost za razvoj hrvatske teološke misli kao i općenito crkvenoga života u Hrvatskoj.⁵

Vjerna tradiciji *Bogoslovska smotra* je i dalje objavljivala pisane radove, koji su nastajali kao rezultat Teološko-pastoralnih tjedana koji se održavaju svake godine počevši od 1966. godine. Treba naglasiti da su se Teološko-pastoralni tjedni u Zagrebu održavali i u teškim vremenima Domovinskoga rada. Upravo ti pisani radovi svojom aktualnošću i tematikom na osobit su način utjecali na život hrvatske Crkve kako neposredno nakon Drugoga vatikanskog koncila tako i u novije vrijeme.

Vjerna tradiciji *Bogoslovska smotra* je obilježila proglašenje blaženim kardinala Alojzija Stepinca i pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj (1999. godina,

⁴ Zbog brojnih poteškoća koje se javljaju u klasifikaciji znanstvenih radova za napredovanje nastavnika u Hrvatskoj i na temelju toga u njihovom napredovanju pri čemu se zbog želje za što većim brojem sveučilišnih nastavnika u zvanjima gubi kvaliteta napisanih i objavljenih radova, utemeljeno je pitanje: ne bi li bilo znanstveno korisnije na neki drugi način klasificirati radove u hrvatskim časopisima? Budući da su teološki fakulteti u Hrvatskoj u okviru Sveučilištâ, uređivanje njihovih znanstvenih časopisa ravna se prema odlukama Ministarstva, odnosno Sveučilišta.

⁵ Riječ je o pisanim tekstovima različitih naslova i tematika čiji autori pišu iz specifičnih područja svojega zanimanja i rada. Analiza takvih radova omogućila bi širi uvid u područje zanimanja i rada hrvatskih teologa.

br. 2-3) i proslavu četrdesete obljetnice Drugoga vatikanskog koncila (2005. godina, br. 3 i 2006. godina, br. 1). U *Bogoslovskoj smotri* su također objavljeni tematski brojevi: Abraham – praotac vjere: u kršćanstvu, židovstvu i islamu (2006. godina, br. 3) i Savez u Bibliji (2010. godina, br.1).

Vjerna tradiciji *Bogoslovska smotra* i dalje objavljuje recenzije aktualnih knjiga kao i prikaze simpozija i međunarodnih konferencija na kojima sudjeluju hrvatski teolozi.⁶

2. Nove teme i interdisciplinarni pokušaji

Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine Crkva u Hrvatskoj, kao i hrvatska teologija, našla se pred novim izazovima. Hrvatski teolozi, kako profesori i nastavnici Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu tako i kolege na drugim teološkim učilištima a kasnije i teološkim fakultetima, nisu mogli ostati imuni na brojna pitanja i pozive koji su dolazili iz konkretnih društveno-političkih ili vjersko-kulturalnih područja. Premda bez potrebnog iskustva 'javnih rasprava i sučeljavanja' zbog 'getoizacije hrvatske Crkve' u komunističkom vremenu, jedan dio hrvatskih teologa u novim okolnostima uputio se u svojevrsnu 'interdisciplinarnu avanturu' to jest u suradnju sa stručnjacima drugih znanstvenih disciplina, posebno onih iz humanističkih i društvenih znanosti. U toj suradnji korist je bila obostrana, a dio rezultata te suradnje može se pronaći u radovima objavljenim u *Bogoslovskoj smotri*. Nakon određenog vremenskog odmaka i temeljitih analiza moći će se donijeti meritoran sud o tome koliko je ta suradnja bila korisna za teologiju a koliko za crkveni život u Hrvatskoj.

Zahvaljujući razumijevanju Uredništva i posebno urednikâ *Bogoslovske smotre*, profesora Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Stjepana Kušara, Tomislava Zdenka Tenšeka i sadašnjega urednika Željka Tanjića, *Bogoslovska smotra* je vjerno pratila različite aktivnosti profesora, a istodobno je otvorila svoje stranice novim temama i novim znanstvenim pokušajima interdisciplinarnog značaja. Zbog nemogućnosti temeljitijeg prikaza ovdje želim ukratko ukazati na ono što je bilo novije i dijelom drukčije od prijašnjega u odnosu na sadržaj *Bogoslovske smotre* a uvjetovano je novim društve-

⁶ Bez namjere da se uđe u neku dublju analizu, potrebno je primijetiti da u novije vrijeme ima znatno manje recenzija i prikaza nego što je to bilo prije razdoblja o kojem pišemo. Zašto je to tako? To je pitanje upućeno prije svega nama nastavnicima na teološkim učilištima. Recenzije se odnose na strane i domaće autore. U novije vrijeme ima više recenzija domaćih, nego stranih autora.

nim i crkvenim okolnostima. Riječ je o važnijim temama i interdisciplinarnim pokušajima koji su došli do izražaja u *Bogoslovskoj smotri*, a preko nje su sasvim sigurno utjecali na razvoj teološke misli i na život Crkve u Hrvatskoj.

2.1. Promjena u odabiru tema za Teološko-pastoralni tjedan

Nova društveno-politička situacija u Hrvatskoj nakon 1990. godine, kao i stradanja u Domovinskom ratu, stavljali su pred profesore Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu brojna pitanja i bili izazovom za nove teme i znanstvene pokušaje. To se na osobit način vidjelo u odabiru tema za Teološko-pastoralni tjedne. Izbor tema kao i organizaciju toga najvećega godišnjeg znanstvenog susreta svećenika u Hrvatskoj, vode profesori Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Jedno vrijeme, posebno 80-ih godina dvadesetoga stoljeća na Teološko-pastoralnom tjednu obrađivale su se važne enciklike ili općenito važniji noviji crkveni dokumenti. Ta tradicija se mijenja 1993. godine kada se kao tema pojavljuje tada aktualno pitanje: prognanici i izbjeglice – briga Crkve.

Sljedeće 1994. godine, na Teološko-pastoralnom tjednu raspravljalo se o Katekizmu Katoličke crkve, i time je završilo to prilično dugo razdoblje u kojem se na tom najvažnijem godišnjem susretu hrvatskih svećenika i pastoralnih djelatnika iz Hrvatske i inozemstva raspravljalo o nekima od tek objavljenih crkvenih dokumenata.

Nakon toga od 1995. godine nastupa *drugo razdoblje* u kojem profesori Katoličkoga bogoslovnog fakulteta iz Zagreba biraju aktualne teme bilo s obzirom na život kršćana i Crkve u hrvatskom društvu bilo s obzirom na neku od važnih tema u odnosu na pastoralno djelovanje Crkve. Budući da se radovi održani na Teološko-pastoralnom tjednu objavljuju u *Bogoslovskoj smotri*, oni postaju dostupni širim slojevima ljudi i tako, već prema aktualnosti i kvaliteti, utječu na teološku misao i život Crkve u Hrvatskoj.

U tom drugom razdoblju prevladavaju *socijalne, etičke i pastoralne teme*: Uloga i mjesto Crkve u društveno-političkim okolnostima (1995.); Kršćanin u Hrvatskoj: izazovi i dileme (1996.); Ususret trećem tisućljeću (1997.); Kršćanski odgoj mladeži u hrvatskom društvu (1998.); Problematika pastora braka i obitelji (1999.); Crkva u Hrvatskoj: bilanca, izazovi, perspektiva (2000.); Kriza vrednota u današnjem društvu (2001.); Službe u Crkvi – crkvenost službi (2002.); Pluralizam u Crkvi (2003.); Crkva i likovna umjetnost (2004.); Četrdeseta obljetnica završetka Drugoga vatikanskog koncila (2005.); Pastoral pred pitanjima suvremene znanosti (2006.); Teološko-pastoralni pristup politici. Kršćanski

identitet u suvremenom društvu (2007.); Pastoral u susretu s novim crkvenim pokretima (2008.); Kršćanska inicijacija: nova značenja i pastoralne perspektive (2009.); Identitet svećenika danas: očekivanja i pastoralna zbilja (2010.).

Veliki izbor predavača, teologa, filozofa i stručnjaka drugih struka ukazuje na to da su hrvatski teolozi spremni na suradnju i izvan teoloških krugova kao i to da teološka misao stupa u interdisciplinarni dijalog s drugim znanostima imajući u vidu konkretnu hrvatsku situaciju.

2.2. Socioreligijska istraživanja i istraživački projekti

Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj se pojavila nova situacija u odnosu na teologe i njihovo djelovanje kako u Crkvi tako i u novim okolnostima razvoja hrvatskoga društva. Jedan od značajnih doprinosa, koji još uvijek nije dovoljno istražen a onda ni vrjednovan, bilo je uključivanje Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i njegovih profesora u socioreligijska istraživanja i u različite projekte u kojima se obrađivala aktualna i važna tematika vjerskoga i društvenoga života u Hrvatskoj. Tu su se prvi put 'iskušavale interdisciplinarne mogućnosti suradnje' s drugim znanstvenicima. Riječ je o socioreligijskim istraživanjima koja su postala 'svojevrсна konkurencija' već prije uhodanim socioreligijskim istraživanjima u Hrvatskoj, koja svoje korijenje vuku iz bivšeg komunističkog sustava a bila su ideološki obojena. Zahvaljujući suradnji pojedinaca, teologa i znanstvenika društvenoga i humanističkoga usmjerenja, kao i suradnji institucija posebno *Katoličkoga bogoslovnog fakulteta* i *Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve*, te posebno zauzetosti i stručnosti Gordana Črpića, koji je bio 'duša svih tih inicijativa', provedeno je više empirijskih istraživanja a njihovi rezultati su objavljeni upravo u *Bogoslovske smotri* počevši od prvog takva istraživanja koje je vodio profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Marijan Valković pod naslovom »Vjera i moral u Hrvatskoj« (1997.). Nakon toga je slijedilo međunarodno istraživanje pod nazivom »Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999.« (voditelj Josip Baloban).

S tim istraživanjima je u Hrvatskoj započeo svojevršni interdisciplinarni proces kao plod suradnje hrvatskih teologa i znanstvenika drugih humanističkih i društvenih znanosti. Iz te suradnje je na najbolji mogući način »profitirala« *Bogoslovska smotra* koja je objavljivala tematske brojeve kao rezultat rada na tim projektima. Riječ je o sljedećim tematskim brojevima *Bogoslovske smotre*: Socioreligijsko istraživanje – Vjera i moral u Hrvatskoj (1998. godine, br. 4); Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999. Podatci za Republiku Hrvatsku (2000., br. 2); Teološko fundiranje solidarnosti u hrvatskom društvu (2004.

godine, br. 2); Traganje za solidarnošću u Hrvatskoj (2005. godine, br. 4); Supsidijarnost u hrvatskom društvu (2009. godine, br. 1); Europsko istraživanje vrednota – EVS – 2008. Podatci za Republiku Hrvatsku (2010. godine, br. 2).

Možemo ustvrditi da je objavljivanjem tih tematskih brojeva *Bogoslovska smotra* učinila svojevrsni iskorak iz isključivo teološkoga u interdisciplinarno područje. Treba naglasiti da je to tek dio onoga što se objavljivalo u *Bogoslovskoj smotri*, ali je specifično novo što utječe kako na teološku misao u Hrvatskoj tako i na život Crkve.

2.3. *Dies Theologicus*

Bogoslovska smotra je vjerno bilježila ono što se novo događalo u aktivnostima Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nakon što je 2006. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu prvi put organiziran *Dies Theologicus*, radovi s toga značajnoga znanstvenog susreta objavljuju se u *Bogoslovskoj smotri*. *Dies Theologicus* je zamišljen kao interdisciplinarni forum na kojem se znanstveno raspravlja određena aktualna tema od značenja za život Crkve i društva. Uz pozvanog predavača, obično iz inozemstva, u raspravi sudjeluje nekoliko drugih stručnjaka kako teologa i filozofa tako i stručnjaka drugih profila.

Dosad je *Bogoslovska smotra* zabilježila četiri takva interdisciplinarna doprinosa sa znakovitim temama: Ideja ljudskoga dostojanstva u interdisciplinarnoj raspravi (2007. godine, br. 1), Praksa i/ili svjetonazor? Religija u svjetlu komunikacije i djelovanja (2008. godine, br. 1), Fides et ratio – nekoć i sad (!) (2008. godine, br. 4) i Teologija i Crkva u Europi 20 godina nakon pada Zida (2009. godine, br. 4). Rasprave i posebno pisani prilozi, koji su objavljeni u *Bogoslovskoj smotri*, kao nešto novo svakako doprinose razvoju teološke misli u Hrvatskoj.

Umjesto zaključka

Nama koji smo u posljednja dva desetljeća bili na različite načine više vezani uz objavljivanje i uređivanje *Bogoslovске smotre* nije jednostavno dati objektivni sud o tome koliko su sadržaji objavljeni u tom najstarijemu hrvatskom teološkom znanstvenom časopisu stvarno utjecali na teološku misao i na život Crkve u Hrvatskoj.

U sveukupnoj procjeni trebat će uzeti u obzir i druge također značajne teološke časopise u Hrvatskoj. Činjenica jest da su demokratske promjene u Hrvatskoj otvorile nove mogućnosti za razvoj teološke misli, a život Crkve stavile pred brojne izazove.

Bogoslovska smotra je sasvim sigurno ponudila značajan doprinos kako na teološko-crkvenoj tako posebno na teološko-crkveno-društvenoj razini. To je, možemo reći, značajno utjecalo na život hrvatske Crkve, ali i na sveukupno promatranje uloge i mjesta vjere i kršćana u hrvatskome društvu.

Od sada na nadalje svi oni koji žele cjelovito analizirati vjersko stanje u hrvatskome društvu ne mogu zaobići socioreligijska istraživanja koje je proveo Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, a rezultati su objavljeni u *Bogoslovskoj smotri*. Preko tih istraživanja, posebno Europske studije vrednota *Bogoslovska smotra* je hrvatskoj javnosti, crkvenoj i društvenoj, približila nova saznanja o gibanjima u Europi i svijetu s obzirom na čovjeka, njegov osobni, obiteljski, društveni i religiozni život.

Ako netko želi analizirati socijalno-etičku ili vjersko-društvenu tematiku u Hrvatskoj u posljednja dva desetljeća neće moći zaobići *Bogoslovsku smotru*.

U Hrvatskoj je posljednjih desetak godina u velikom 'deficitu' mogućnost čuti i susresti se s 'drukčijim mišljenjem' i 'drukčijim argumentima'. Nedostatak 'kulture dijaloga' u društvenom okruženju prenosi se sve više i na intelektualne i znanstvene krugove. Umjesto da intelektualci, a posebno znanstvenici, budu slobodni u svojem načinu rada a u javnom životu hrabro i slobodno iniciraju potrebne promjene na bolje i tako utječu na svekoliki javni život, čini se da se 'nezdravo ozračje' različitih vrsta jednodimenzionalne javnosti prenosi u znanstvene i intelektualne krugove u Hrvatskoj. Mogu li hrvatski teolozi »biti drukčiji« i tako dati svoj doprinos stvaranju društvenoga ozračja dijaloga u Hrvatskoj? Interdisciplinarna suradnja i radovi u *Bogoslovskoj smotri* pokazuju da je to moguće.

Daljnja proučavanja tekstova objavljenih u *Bogoslovskoj smotri* u posljednjih petnaestak godina pokazat će koliko je stvarno takav način rada utjecao na razvoj teološke misli u Hrvatskoj i posebno na život Crkve i kršćana u hrvatskome društvu. Možemo se nadati da će studenti i studentice teologije pronaći u *Bogoslovskoj smotri* obilje materijala za diplomatske, licencijatske i doktorske radove.

U svakom slučaju povijesna zadaća hrvatskih teologa i *Bogoslovske smotre* ostaje onakvom kakvom ju je 1977. godine označio Tomislav Janko Šagi-Bunić, a to je njegovati takav hrvatski teološki govor koji će doprinositi stvaranju hrvatske teološke kulture, jer »ne smije nam se dogoditi da krivnjom ove generacije ostanemo na području religiozne i teološke kulture inferiorni, a pogotovo da padnemo s one visine do koje nas je doveo napor naših predšasnika«⁷.

⁷ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima Bogoslovske smotre*, 367.

Smatram da je u proteklom razdoblju *Bogoslovska smotra* bila u pravom smislu bogoslovska, to jest teološka jer je donosila radove iz različitih teoloških disciplina.

Možda je u prošla dva desetljeća jedan od najvećih doprinosa *Bogoslovske smotre* razvoju teološke kulture hrvatskoga naroda bila upravo mogućnost koju je na svojim stranicama otvorila interdisciplinarnim pokušajima, odnosno susretu teologije sa drugim znanstvenim disciplinama.

Želio bih da *Bogoslovska smotra* nastavi svoj povijesni zadatak u hrvatskoj Crkvi i narodu, a taj je da bude otvorena svima onima koji žele s drugima podijeliti bilo svoja znanstvena dostignuća bilo brigu oko općega dobra te da bude i dalje otvorena plodnom susretanju teologije i drugih znanstvenih disciplina na obogaćenje hrvatske religiozne kulture.

Summary

BOGOSLOVSKA SMOTRA AFTER THE DEMOCRATIC CHANGES: THEOLOGICAL THOUGHT AND LIFE OF THE CHURCH

Stjepan BALOBAN

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

*As the oldest Croatian theological periodical after the democratic changes in Croatia in 1990, the Bogoslovska smotra continued to successfully combine »nova et vetera«, that is, the new relating to editing techniques, equipping and scientific qualification of articles and the old relating to the quality of the articles it published. The author brings a panoramic periodical of vital directions that signify the Bogoslovska smotra in that period under the guise of two aspects. In the first section entitled *Loyal tradition* the author stresses that the *Smotra* continued to release works by Croatian theologians and philosophers of various orientations who satisfy scientific criteria according to new scientific qualifications as well as articles following significant symposiums and anniversaries. The author particularly emphasises part two of the article: *New topics and inter-disciplinary endeavours from three points of view: »Changes in selecting topics for the Theological-Pastoral Week«, »Socio-religious research and research projects«, and »Dies Theologicus«. On the one hand, social-ethical and pastoral-practical topics dominate here specially focussing on relations between the Church and society that is the role and place of Christians in public life. On the other hand, empha-**

sis is placed on inter-disciplinary cooperation between theologians and other scientists and empirical research under the leadership of professors from the Faculty of Catholic Theology, University of Zagreb with the results being published in the Bogoslovska smotra. Articles in this context give the Bogoslovska smotra significant contribution not only to developing theological thought and life of the Church but also towards shaping Croatian theological culture. The author concludes that perhaps the greatest contribution of the Bogoslovska smotra in the period observed is the opportunity opened on its pages to inter-disciplinary endeavours, that is, the interface of theology with other scientific disciplines.

Key words: Croatian theological thought, Croatian religious culture, inter-disciplinary cooperation, Dies Theologicus, Croatian theologians.